

Zastoupení Královéhradeckého a Jihočeského kraje v Bruselu

Závěrečná práce

Komunitní zahrada v Českých Budějovicích

Jméno autora: Lenka Dostálová, DiS.

Jméno vedoucího: Mgr. René Příhoda

Brusel 2015

OBSAH

1 ÚVOD	Chyba! Záložka není definována.
O komunitních zahradách	4
Historie komunitních zahrad	4
Typy komunitních zahrad	4
Příklady komunitních zahrad v České republice a ve světě.....	5
2 PROJEKT KOMUNITNÍ ZAHRADY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH	6
Cíle projektu.....	6
Důvody k vybudování komunitní zahrady v Českých Budějovicích.....	7
Cílová skupina, na kterou je projekt zaměřen.....	7
Potencionální prostor k výstavbě komunitní zahrady	8
Princip fungování komunitní zahrady, její vybavení a finanční náklady	8
Získání finančních prostředků.....	10
Spolky a organizace v Českých Budějovicích k případné spolupráci	11
Propagace	12
Další potencionální aktivity komunitní zahrady	13
3 ZÁVĚR.....	14
4 ZDROJE	15

1 ÚVOD

V předkládané závěrečné práci se zabývám návrhem projektu komunitní zahrady pro město České Budějovice. Po významných pozitivních ohlasech, které komunitní zahrady shledaly v jiných městech, považuji její založení v Českých Budějovicích za perspektivní krok, který zahrne vlastní produkci ovoce, zeleniny a kompostu, čili částečnou potravinovou soběstačnost, a současně se zaslouží o zlepšení vztahů mezi občany a vytvoření komunity se společným zájmem.

Na základě zkušeností již zaběhnutých zahrad jsem navrhla projekt, který je vytvářen s ohledem na charakter a místní možnosti ve městě a do budoucna je jeho cílem spolupráce s již existujícími organizacemi a spolky, které se zabývají rozvojem regionu, životním prostředím a zahrádkářstvím. Cílem je tedy nejen vlastní zahradničení a pěstování ovoce a zeleniny, ale také propojení obyvatel Českých Budějovic mezi sebou a dále s místními komunitami.

Budování sousedských vztahů, poznávání jiných občanů města a společná práce a činnost dále přináší benefity jako větší zájem o aktivní zapojení se do činnosti města a účasti na kulturních a společenských akcích, celkově vlídnější atmosféru a jak se ukázalo díky zkušenostem ze zahraničí, komunitní zahrady pomáhají také snižovat kriminalitu a vandalismus ve svém okolí.

O komunitních zahradách

Komunitní zahrada je prostor sloužící k pěstování ovoce a zeleniny, jež sdílí určitá skupina lidí, obvykle obyvatelé stejného města či čtvrti, a společnými silami zahradu obhospodařují. Z vlastního přesvědčení je zakládají aktivní jednotlivci a občanská sdružení a snaží se touto cestou využívat především opuštěná, bezúčelná prostranství. Šance zahradničit, znamená pro obyvatele měst, kteří nemají možnost vlastní zahrady, motivaci a zájem o původ potravin a o životní prostředí.

Historie komunitních zahrad

Historie komunitních zahrad sahá až do období kolem roku 1820. V této době byly zakládány zahrady v západní Evropě a Velké Británii pro občany, kteří přišli v důsledku industrializace o práci a obživu. Později byly rozšířeny také do Ameriky, jako podpora pro nezaměstnané. Po první světové válce byly v době hladu a nouze komunitní zahrady podporovány i státem, zejména v Německu či ve 30. letech minulého století v Americe. Ačkoli v České republice se jedná o poměrně nový trend, ve městech jako jsou Berlín, Liverpool, Paříž nebo Londýn se komunitní zahrady těší velice široké oblibě a zájmu dlouhou dobu.

Překážkou pro jejich rozvoj v naší zemi je především nalezení vhodného místa pro vybudování zahrady, počáteční rozpaky obyvatel uskutečnit něco nového a neobvyklého a v neposlední řadě finance. Některé již zaběhnuté projekty získaly peníze z grantů od městských částí a od sponzorů, přesto je většina nákladů zatím tvořena členskými příspěvky uživatelů zahrady.

Typy komunitních zahrad

Komunitní zahrada může být vybudována dle dvou základních modelů. První z nich je založen na existenci plochy k pěstování ve volném terénu. Ta je dále rozdělena na jednotlivé záhony určené k přímému pěstování. Druhá možnost je využívána především v centrech velkých měst, kde je o klasické záhony nouze. Rostliny se pěstují v nádobách, pytlích nebo za

pomocí popínání po konstrukci. Tento model je tedy prakticky mobilní, nádoby lze přemísťovat, mimo sezónu zahradu zcela zrušit a materiál uskladnit a model lze využít např. na vybetonovaných prostorech mezi obytnými budovami.

Příklady komunitních zahrad v České republice a ve světě

Myšlenka komunitních zahrad se v Čechách nejprve ujala ve velkých městech. Jednou z prvních byla např. komunitní zahrada Kuchyňka, která vznikla na Praze 8 v roce 2013 z vlastní iniciativy vlastníků pozemku.

Zahrada sdílená především obyvateli Prahy 8 vznikla v bývalé zahrádkářské kolonii, která byla přibližně sedm let opuštěná. Byla doslova vyhrabána ze zbytků zahrádek a starých chatek, a to díky ochotě, podpoře a mechanizaci majitelů pozemku rodiny Zábranských a také díky nadšení a vytrvalé práci členů zahrady. Z ruin zaniklého zahradničení vytváříme postupně zahradu, která bude krásná a přínosná pro lidi i přírodu. Budeme zde provozovat environmentálně šetrné, sociálně odpovědné a ekonomicky udržitelné zemědělství. (Kuchyňka)

Další pražskou, již zaběhnutou komunitní zahradou, je KOKOZA, která se v průběhu své existence stihla navíc díky vysokému zájmu o členství rozrůst o nové prostory.

KOKOZA letos nabízela možnost zahradničit celkem na třech místech. Byla to již zmiňovaná dočasná zahrada v Praze 4 a dvě, které existují již nějaký čas, jedna v Praze 11 v ulici Vidímova na pozemku bývalé mateřské školky, v níž nyní sídlí úřad této městské části, a druhá u Kulturního centra Zahrada. Netradiční aktivitou byla pop-up zahrada na Arkádách, která vznikla na základě smlouvy o marketingové spolupráci. Smyslem bylo dokázat, že městská zahrada může být i na vyštěrkovaném pozemku u obchodního centra. „U projektů ve veřejném prostoru je velká přidaná hodnota, že vám dovolí si hrát. Proč všemu dávat konkrétní smysl? Lidé na pop-up zahradu reagovali pozitivně, zajímali se o možnost zapojit se do pěstování. Zeleň usnadňuje komunikaci, láká ostatní. Existují i výzkumy, které tvrdí, že v okolí komunitních zahrad klesá kriminalita.“ (Jungová, 2014).

V zahraničí však komunitní zahrady nejsou vůbec žádnou novinkou. Původně byly budovány zejména za účelem zdroje obživy a spojitost s budováním společenských vztahů získaly až

později. Městské nebo komunitní zahrady hrají v celosvětovém kontextu velmi zajímavou roli spojenou prakticky vždy s obdobím krizí. Již během krize konce 19. století se v západních městech zakládaly městské zahrady k zajištění dodávek potravin nezaměstnaným dělníkům, kterým navíc poskytly smysluplnou práci. V období dvou světových válek pak městské zahrady zažívaly přímo renesanci. Je až k nevíře, že během 2. světové války poskytly americké městské zahrady 40 % zeleniny spotřebované v té době na území USA (Bajerová, 2014).

2 PROJEKT KOMUNITNÍ ZAHRADY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Cíle projektu:

- zlepšení kultury prostranství pozemku na sídlišti Vltava, jeho revitalizace a obnova
- zlepšování sousedských vztahů a komunikace
- podnícení zájmu občanů o dění v jejich městě a aktivní účasti na jeho chodu
- vytvoření prostoru pro pěstování vlastními prostředky a úsilím
- motivace občanů k zájmu o lokální a organické potraviny a jejich původ
- edukace dětí, probuzení zájmu o přírodu
- udržování a budování zelených ploch ve městě
- zajištění vlastního ověřeného zdroje ovoce a zeleniny
- absence pesticidů, herbicidů a chemických hnojiv v potravinách
- využití bioodpadu díky kompostování
- využití dešťové vody
- bioodpad do zahrady mohou přinést i ti, kteří se jinak na jejím chodu nepodílí
- ukázat iniciativu a občanů vybudovat si něco vlastními silami

- možnost prodeje výpěstků na místních trzích
- vytvoření prostoru pro další společenské aktivity a akce
- zkrášlení daného místa výsadbou květin

Důvody k vybudování komunitní zahrady v Českých Budějovicích

Zahradničení má v Čechách všeobecně dlouhou a silnou tradici. V minulosti existovalo mnoho zahrádkářských kolonií, které začaly vlivem urbanizace zanikat. V současné době však stoupá poptávka po organických, lokálních surovinách, díky kterým se rozšířila farmářská tržiště a prodej tzv. bedýnek, ale do obliby se také opět dostává samotný koníček zahradničení a trávení volného času v přírodě. Vybudování komunitních zahrad přispívá dále k rozšíření zelených ploch ve městech. Přirozená lidská potřeba sdílení a spolupráce byla v posledních letech potlačována světem virtuálním a možností individualizace.

Díky těmto možnostem nabylo mnoho lidí zkušenosti a uvědomilo si, že je to naopak táhne do společnosti a mají potřebu ji aktivně vytvářet, podílet se na společné věci a necítit se osamoceni. Komunitní zahrady dávají prostor nejen pro pěstování vlastních plodin, ale i mezilidských vztahů a učení komunikace. Jsou určeny všem věkovým kategoriím, starší a zkušená generace předává své zkušenosti mladým lidem, kteří je dále rozvíjejí a mohou je předat svým dětem.

Cílová skupina, na kterou je projekt zaměřen

Komunitní zahrada je otevřena všem věkovým kategoriím. Mezi záměry projektu patří využití znalostí starší generace, která může své zkušenosti předat mladým lidem a ti vychovávat své děti k zájmu a péči o přírodu. Komunitní zahrada poskytuje do budoucna možnost vybudování prostoru na hraní pro děti a společného zázemí k různému využívání všemi jejími uživateli.

Zapojit se může kdokoli, tedy i naprostý nováček v oboru zahradničení a pěstování, jelikož komunitní charakter zahrady zajišťuje vzájemnou výpomoc. Projekt je určen všem, kteří mají

zájem nejen o pěstování vlastní zeleniny i ovoce, ale také o využití prostoru k trávení volného času, což mohou využít např. rodiče na mateřské dovolené nebo občané v penzi.

Potencionální prostor k výstavbě komunitní zahrady

Komunitní zahrada nevyžaduje vždy existenci záhonu tak, jak ho známe z běžné praxe. Protože pěstování v nádobách je možné i na betonovém, dřevěném, kovovém či jiném povrchu, zvolila jsem pro její vybudování vybetonovaný prostor na sídlišti Vltava, který ohraničují ulice Dlouhá a Františka Ondříčka. V okolí místa se nacházejí panelové domy, obchody, restaurace a také prodejna farmářských potravin, jež by měla přilákat obyvatele se zájmem o ovoce a zeleninu z vlastní produkce. Do budoucna existuje návrh na vlastní výrobu dřevěných boxů. Celý prostor, na kterém se bude pěstovat, se ohraničí dřevěným plotem.

Princip fungování komunitní zahrady, její vybavení a finanční náklady

Provoz zahrady funguje od jara do podzimu a přesné datum otevření a ukončení sezóny se vždy odvíjí od momentálního stavu počasí.

V základu návrhu projektu komunitní zahrady se počítá s dvaceti pěstitelskými jednotkami, tzn. dvacet velkoobjemových pytlů z polypropylenové tkaniny. Jeden vak může dle dohody sdílet více uživatelů zahrady a současně je možné, aby si jedna osoba pronajala více vaků.

Finanční náklady na jednu kompletní pěstitelskou jednotku:

velkoobjemový vak Big Bag	170kč
dřevěná paleta na podložení vaku	120kč/ks
zahradnický substrát 150l	249kč

Vybavení zahrady a náklady na zřízení společných prostor:

dřevěná ohrada	230kč/m
zahradní domek	10.000kč
sada zahradního nářadí po 3ks (2x)	200kč/ks
koště průmyslové (2x)	80kč/ks
lopata hliníková (2x)	160kč/ks
sud na dešťovou vodu, objem 220l	700kč
konve na zalévání 12,5 l (5x)	125kč
voda na zálivku v případě nedostatku dešťové vody	79,22kč/ m ³

Uvedené ceny jsou průměrné ceny daného produktu na trhu.

Předpokládané celkové náklady na zřízení komunitní zahrady o výměře 30m² jsou vyčísleny na 18 000kč. Další finanční náklady jsou závislé na počtu jednotlivých pěstitelských jednotek, přičemž náklady na jednu jednotku činí 550kč.

Náklady, které jsou v režii každého pěstitele:

- sazenice a semena rostlin
- zahradnické nářadí, jež se nevyskytuje ve společném vlastnictví

Beznákladové položky k volnému využívání:

- dešťová voda na zálivku
- kompost

Vypěstované plody budou využity dle vzájemné dohody všech pěstitelů a mohou být zůžitkovány společně, rozděleny rovným dílem, nebo zpracovány přímo osobou, jež je vypěstovala.

Péči o pronajatou pěstitelskou jednotku provádí každý člen individuálně, společné prostory zahrady, zahradní domek a okolí je udržováno společnými silami. Všichni uživatelé zahrady jsou zavázáni zúčastnit se kompletace zahrady na začátku sezony a její dekompletace a úklid prostoru na konci sezony.

Příspěvt chodu komunitní zahrady budou moc i lidé zvenčí, a to podílením se na kompostování. Dle serveru Kompostuj.cz tvoří 40 % domácího odpadu bioodpad, který v běžné městské domácnosti nelze dále recyklovat a tím pádem už nemá jiné využití. Nabízí se tedy možnost odnášet bioodpad do komunitní zahrady, kde bude určen ke kompostování. Kompost je zcela přírodní hnojivo, které lze použít k dalšímu pěstování rostlin. Díky tomu zahrada za nulové náklady získá vlastní zeminu a nebude nutné ji kupovat a současně na skládky poputuje méně odpadků.

Získání finančních prostředků

Finanční zabezpečení bude zajištěno provozním poplatkem od uživatelů zahrady, jež bude přesně stanoven po zjištění jejich počtu a po dohodě v komunitě, co se bude pěstovat a v jaké míře. Předpokládaná výše příspěvku činí 500kč za využívání jedné pěstitelské jednotky za jednu sezónu. Uživatel má možnost pronájmu více jednotek. Každý pěstitel dále zaplatí příspěvek 500kč za sezónu, jež bude sloužit jako vratná záloha a záruka ohleduplnosti v zacházení s majetkem komunitní zahrady.

Další finance lze očekávat v podobě sponzorských darů a z případného projeje produktů zahrady.

Základní myšlenkou komunitní zahrady je zabezpečit si co nejvíce prostředků vlastní cestou a produkcí. Díky tomu zahrada přispívá k recyklaci bioodpadu, využití dešťové vody a zůžitkování např. nádob a obalových materiálů a dále vede své uživatele k tvůrčí činnosti a

zapojení se do chodu projektu podle svých nápadů a dovedností. To znamená např. vlastní výroba oplocení ze starých dřevěných palet, dále výroba kompostéru a dřevěných boxů k pěstování.

Náradí, materiál potřebný k pěstování, (jako jsou nádoby, pytle, boxy, zemina, dřevěné palety na podložení nádob apod.) a další věci, které lze v zahradě využít, mohou uživatelé zahrady vložit do společného vlastnictví místo členského příspěvku.

Spolky a organizace v Českých Budějovicích k případné spolupráci:

Výčet spolků, jež působí na poli ekologie, zahrádkářství a pěstování či provozují aktivity obyvatel města, jež by mohly potencionálně naleznout s komunitní zahradou společný zájem.

- Český zahrádkářský svaz
- Jihočeská krajská organizace ČUS
- Stanice Pomoc přírodě
- Koníček o.p.s.
- Občanské sdružení LŠM
- Spolek pro rozvoj regionu
- Místní akční skupina Sdružení Růže
- Okrašlovací spolek mikroregionu Vltavotýnsko o.s.
- Občanská iniciativa pro ochranu životního prostředí
- Juniperia z.s.
- Farmářské centrum Vltava o.s.
- Calla

- Ekologos o.p.s.
- Svazek Blata
- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, zejména přírodovědecká a zemědělská fakulta
- SOŠ veterinární, mechanizační a zahradnická a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky

Propagace

Komunitní zahrady se v posledních letech staly mimo jiné moderním trendem. Z toho vyplývá velký zájem o členství v nich a vznik stále nových komunitních zahrad. Tyto aspekty přidávají na pravděpodobnosti, že komunitní zahrada má šanci na úspěch v jakémkoli městě, České Budějovice nevyjímaje.

Projekt komunitní zahrady by se měl do podvědomí veřejnosti dostat hlavně na místě, které má spojitost se zahradničením, setkáváním lidí a s lokálními potravinami. Ideálním místem, kde najít zájemce o výše zmíněné, je tedy trh. V Českých Budějovicích je provozován Trh U vrby, farmářský trh v pasáži obchodu Terno a trh na Piaristickém náměstí a mimo to nepravidelné trhy pořádané ke konkrétním příležitostem. Oblibě ve městě se těší také farmářské obchody a prodejny zdravé výživy. Lze tedy počítat se zájmem občanů Českých Budějovic o původ potravin, místní produkty a jejich nákup tzv. ze dvora a proto je viděn smysl propagace komunitní zahrady právě na těchto místech.

Protože v Českých Budějovicích existuje řada občanských sdružení a spolků se zájmem o přírodu, ochranu a obnovu krajiny a podporu společenských aktivit místních obyvatel, nalezení zájemců o komunitní zahradu se tedy předpokládá i v těchto sdruženích a propagace by měla proběhnout v rámci osobního setkání.

Dále je v plánu využít možností a síly sociálních sítí, vytvoření plakátů a jejich vylepení na veřejné plochy a vyvinutí vlastních webových stránek komunitní zahrady.

Další potencionální aktivity komunitní zahrady

Prostor komunitní zahrady umožňuje pořádat různá tematicky laděná setkání, besedy, odborné přednášky nebo workshopy zaměřené např. na vzdělání se v oblasti zahradničení a sdílení zkušeností a nápadů mezi uživateli. Záleží na dohodě zúčastněných, kdo může být pozván a jaká témata lze probírat. Další způsob využití místa, je pro děti. Ty jsou do komunitní zahrady zvány zejména kvůli možnosti spatřit na vlastní oči, jak se pěstuje zelenina od semene až po sklizeň, což jim praktickou cestou umožní poznat fungování přírody. V prostorách zahrady je možné uspořádat grilování, zahrát si hry a v námětech na další společenské aktivity ze strany uživatelů zahrady se meze nekladou a budou velmi vítané.

3 ZÁVĚR

Projekt komunitní zahrady v Českých Budějovicích považuji za námět, který by měl být představen místním občanům ke zhodnocení a vyjádření se. Jelikož v jiných městech jsou komunitní zahrady oblíbené, vyhledávané a u mnohých z nich poptávka převyšuje nabídku, domnívám se, že i v Českých Budějovicích má projekt potenciál.

Vzhledem k tomu, že ve městě je minimum možností (jako např. možnost koupě či pronájmu pozemku v zahrádkářské kolonii), k vypěstování vlastního ovoce a zeleniny, očekávám od českobudějovických obyvatel zájem o členství a podílení se na rozvoji zahrady. Při množství nejrůznějších zájmových sdružení, jež v Českých Budějovicích působí, lze předpokládat, že místní mají též zájem o sdružování, komunikaci a podnikání společné činnosti.

..

4 ZDROJE

Sdílení přináší radost: Komunitní zahrady představují nový fenomén českých měst. *Nazeleno* [online]. 2014 [cit. 2015-06-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zelen-usnadnuje-komunikaci.aspx>

Zeleň usnadňuje komunikaci. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-06-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zelen-usnadnuje-komunikaci.aspx>

Kuchyňka. *Kuchyňka* [online]. [cit. 2015-06-10]. Dostupné z: www.kzkuchynka.cz